

HET VERHAAL VAN DE STAD VANAF DE ROMEINSE TIJD TOT NU

MIDDELEEUWEN (500-1500)

Rare jongens, die Romeinen...

Ave Caesar! Wat is dat nou? Romeinen in Den Haag? Jazeker! Nou ja, niet echt in Den Haag, want dat bestaat officieel pas iets meer dan 750 jaar. Maar in de buurt van Voorburg lag een échte Romeinse legerplaats. Het gebied waar Den Haag nu ligt, bestond voor het grootste deel uit moerassen, duinen en bossen. Uitgerekend hier liet in 1248 graaf Floris IV van Holland zijn nieuwe huis bouwen. Vlakbij het huis ontstond al snel een klein dorpje, Den Haag...

Den Haag in de Middeleeuwen

Kun jij middeleeuws Nederlands praten?

“Nu es Coninc Williaem in Holland gecomen, dear hi met groter weerdicheyt ontvangen wort, als 't wel recht was, ende quam rechte voert in de Hage ende deede ontbieden verstandelike werclude, om een Coninlijke Paleis aldaer te maecken, dat noch hudendaechs die Oude Sael hiet.”

Moeilijk hoor, dat middeleeuws Nederlands, maar als je hardop leest begrijp je vast wel wat er bedoeld wordt: de Hollandse graaf Willem II is tot koning van het Duitse Rijk gekozen en besluit een echt paleis te bouwen op de plek waar zijn vader Floris IV al was begonnen met bouwen.

Waarom koos de graaf juist deze plek?

Daar waren verschillende redenen voor. De graven van Holland hadden eigenlijk helemaal geen eigen huis. Ze trokken van de ene plek naar de andere. Ze woonden wel eens in Haarlem, maar ook in Leiden of Loosduinen. Op een gegeven moment waren ze dat verhuizen natuurlijk helemaal zat.

De plek waar de graven hun nieuwe huis lieten bouwen, was perfect. Er lag een groot bos in de buurt (het Haagse bos), waar veel wild was, zodat ze daar op konden jagen. De plek was ook goed te bereiken, want er liep een aantal belangrijke wegen langs. Zo konden ze snel in grote steden als Leiden of Gouda zijn.

1. Graaf Willem II, schilderij uit ca. 1600

{ De geschiedenis van Den Haag }

Het nieuwe huis werd naast een meertje gebouwd, waarin schoon water uit de duinen stroomde. Je kent het meertje vast wel, want het ligt nu midden in de binnenstad. Natuurlijk, de Hofvijver! Het huis van de graaf zou later uitgroeien tot de meest gefilmde en gefotografeerde plek van Nederland, het Binnenhof. De zoon van graaf Willem II, Floris V liet het bekendste gebouw van het Binnenhof bouwen, de Ridderzaal. Hij liet ook het duinmeertje uitgraven. De berg zand die daar uit kwam heet nu nog steeds Vijverberg.

2. De Gevangenpoort, schilderij uit ca. 1550 - 1565

Middeleeuwse gebouwen in Den Haag

De graven van Holland brachten heel wat mee naar Den Haag. Zo had de graaf natuurlijk lakeien, hofdames en ambtenaren in dienst. Maar er woonden ook mensen in Den Haag die geld wilden verdienen aan de graaf en zijn hofhouding. Bijvoorbeeld de bakker, de slager of de smid. Den Haag groeide snel in de middeleeuwen. Er is nog wel een aantal gebouwen uit die tijd bewaard gebleven. Bijvoorbeeld de Gevangenpoort, de Grote kerk en de Kloosterkerk aan het Voorhout. Het oudste gebouw van Den Haag is het kerkje van Loosduinen, dat staat er al vanaf ongeveer 1230.

{ De geschiedenis van Den Haag }

ZESTIENDE EEUW (1500-1600)

3

Graaf, koning en keizer tegelijkertijd!

Karel V was de machtigste man van zijn tijd. De titel graaf van Holland was via erfenissen en huwelijken in zijn bezit gekomen. Maar hij was ook nog koning van Spanje en keizer van het Duitse rijk. De mensen zeiden ook wel dat Karel een rijk had, waar de zon nooit onder ging. Als graaf van Holland woonde hij niet op het Binnenhof, want dat was te klein en te bescheiden voor keizer Karel. Hij had een enorm paleis in Brussel, waar hij meestal verbleef.

3. Karel V, schilderij uit ca. 1600

Levend verbrand!

Karel V was een katholieke leider in een tijd dat veel mensen zich van de katholieke kerk wilden afscheiden. Deze 'protestanten' waren tegen de overdreven rijkdom van de paus, maar ook tegen heiligenverering. Ze kregen al snel een hoop aanhangers, ook in Holland. Karel V greep in, door protestanten op te pakken en te laten veroordelen tot de brandstapel. Het eerste 'Haagse' slachtoffer van deze verbrandingen was Jan de Bakker uit Woerden. Hij werd opgepakt en overgebracht naar de Haagse Gevangendoor, de 'staatsgevangenis' in die tijd. Hier werd hij ondervraagd en uiteindelijk veroordeeld tot de brandstapel.

Het zou nog erger worden, nadat Filips II zijn vader Karel V was opgevolgd als koning van Spanje en baas over de Nederlanden. De Nederlanden was een verzameling kleine landjes die in het gebied lagen, waar nu Nederland, België en Luxemburg liggen. Holland maakte hier dus ook deel

van uit. Filips II was nog strenger dan zijn vader en voerde het aantal verbrandingen stevig op.

Spanningen stijgen...

Na jaren van vervolgingen waren de protestanten het zat en overal in Nederland kwam men in opstand. In 1566 trokken protestanten katholieke kerken binnen en sloegen alle prachtige beelden en versieringen kapot. Deze beeldenstorm sloeg ook over naar Den Haag. De beelden en het zilver uit de Grote Kerk werden weliswaar

4. Jan de Bakker op de brandstapel, gravure uit 1800 (Haags Gemeentearchief)

5. Koning Philips II, schilderij uit ca. 1600

{ De geschiedenis van Den Haag }

tijdig in veiligheid gebracht, maar in de Kloosterkerk werd alles kort en klein geslagen. Dat was voor Filips II te veel. Hij stuurde de hertog van Alva, een gehard militair, om die lastige Nederlanders eens een lesje te leren. Willem van Oranje, de leider van de opstandige Nederlanders kon zijn borst nat maken. Hiermee begon de 80-jarige oorlog.

6. Beeldenstorm, schilderij uit 1630 (Rijksmuseum)
7. Kloosterkerk, schilderij uit ca. 1567

Omdat Den Haag geen stadsrechten had en dus ook geen stadsmuren, was het een makkelijke prooi voor vijandelijke legers. Delft, een grote stad in die tijd, wilde Den Haag zelfs laten afbreken. Willem van Oranje wist hier gelukkig een stokje voor te steken. Na de moord op Willem van Oranje ging zijn zoon Maurits zelfs in Den Haag wonen. Hierdoor stond Den Haag weer beter op de kaart. Maurits werd gekozen tot stadhouder en breidde het Binnenhof uit met de 'Mauritstoren' waarin hij ging wonen.

8. Prins Willem van Oranje, schilderij uit ca. 1575
9. Prins Maurits, schilderij uit ca. 1625

{ De geschiedenis van Den Haag }

ZEVENTIENDE EEUW (1600-1700)

5

De Gouden Eeuw

In de Nederlandse geschiedenis noemen wij de tijd tussen 1600 en 1700 de 'Gouden Eeuw'. Door de handel met landen in Azië en Amerika werden veel Nederlanders 'stinkend' rijk. Amsterdam was zelfs het centrum van de wereldhandel. Omdat Den Haag het politieke centrum van Nederland was, woonden ook hier veel rijke mensen. Welke band hadden zij met de handel in koloniale producten en met slavernij?

10. De rijke familie Van den Kerckhoven met hun bediende, schilderij uit 1655

De macht van de familie Oranje

Nadat een aantal provincies in het noorden van de Nederlanden zich had los gevochten van de Spanjaarden, besloten zij samen een republiek te vormen. De Oranjes, die erg belangrijk waren geweest in de oorlog, werden legeraanvoerder in dienst van de regering. Ze kregen de titel 'stadhouder', woonden in mooie paleizen, maar hadden officieel niets te zeggen. Natuurlijk hadden ze wel heel veel invloed en ze waren razend populair bij het volk. Vaak was er ruzie tussen de regenten (politici), die het voor het zeggen hadden en de stadhouder. Twee keer had zo'n ruzie een dodelijke afloop. De eerste keer was dat Johan van Oldenbarnevelt, die in 1619 op het Binnenhof werd onthoofd. De tweede keer was dat Johan de Witt, die samen met zijn broer in 1672 door een woedende menigte werd doodgeslagen voor de Gevangenpoort. De machtigste Oranje was Willem III. Behalve stadhouder, werd hij in 1688 ook koning van Engeland.

{ De geschiedenis van Den Haag }

11. Johan van Oldenbarnevelt, schilderij uit ca. 1585
12. Johan de Witt, schilderij uit ca. 1665

6

Uiterlijk vertoon in de Hofstad

Naast politieke ruzies, gekonkel en moorden, viel er in Den Haag ook heel veel moois te zien. De stadhouders lieten prachtige paleizen bouwen, zoals Huis ten Bosch en paleis Noordeinde. Maar ook andere rijke mensen lieten prachtige huizen en paleisjes bouwen. Zo probeerden ze elkaar steeds te overtreffen.

Het Mauritshuis is bijvoorbeeld zo'n stadspaleisje. Dat werd trouwens niet gebouwd door prins Maurits, maar door zijn neef Johan Maurits, die gouverneur van Nederlands Brazilië was. Nederland had daardoor zowel een slaven-handelspost als suikerplantages in bezit. Op deze plantages werkten tot slaaf gemaakte Afrikaanse mensen, die zorgden voor een winstgevende handel. De plantageopbrengsten gebruikte Johan Maurits om zijn Haagse stadspaleis af te bouwen, waardoor het de bijnaam 'Suikerpaleis' kreeg.

13. Het Mauritshuis, schilderij uit ca. 1750

Dichtbij het Mauritshuis, op de hoek van de Vijverberg, staat een ander opvallend gebouw: het Haags Historisch Museum. Dit werd gebouwd als clubgebouw voor de Haagse schutterij. Een schutterij was een soort politiemacht, die de orde moest bewaken in de stad, maar ook moest voorkomen dat de stad zomaar werd aangevallen. De schutterij was heel belangrijk en daarom konden ze ook zo'n mooi clubhuis laten bouwen.

{ De geschiedenis van Den Haag }

ACHTTIENDE EEUW (1700-1800)

7

Stad zonder stadhouder

Toen Willem III in 1702 stierf, had hij geen kinderen, dus ook niemand, die hem als stadhouder kon opvolgen. Na 45 jaar geruzie om de opvolging werd uiteindelijk in 1747 de Friese neef van Willem III benoemd tot stadhouder Willem IV. Lang kon hij niet van zijn nieuwe baan genieten, want in 1751 stierf hij.

14. Prins Willem IV, schilderij uit ca. 1750
15. Mozart in Den Haag

Pracht en praal in de pruikentijd

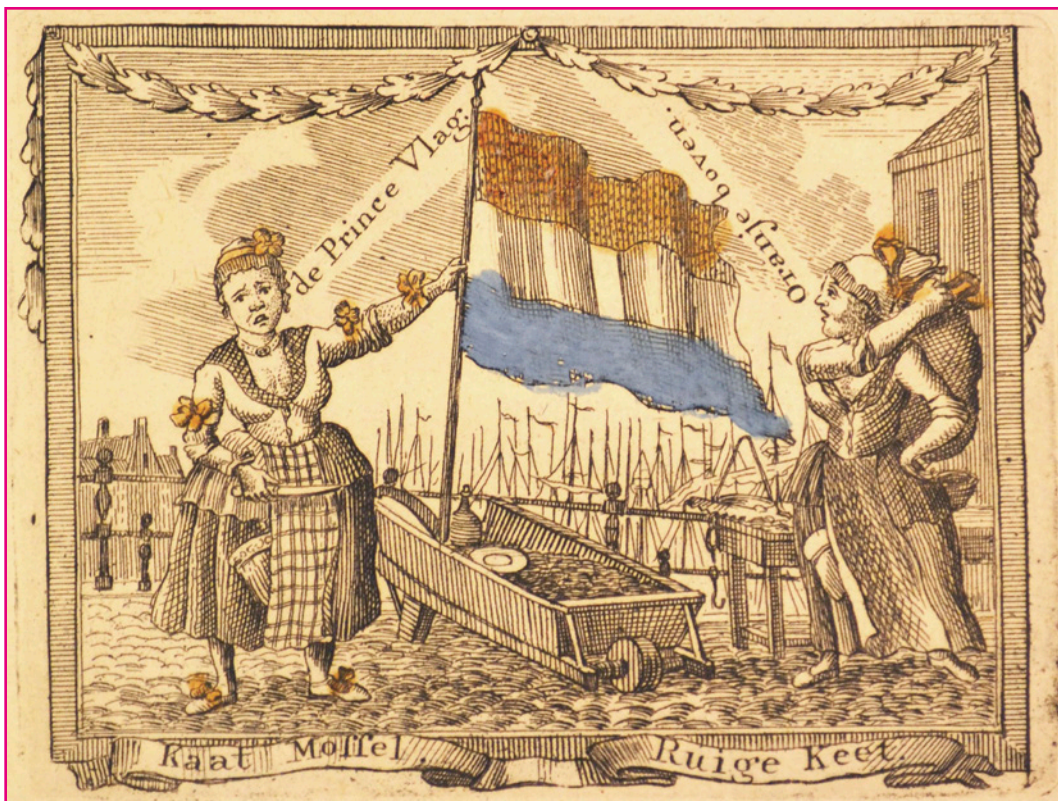
Willem IV werd opgevolgd door zijn zoontje Willem V, die pas drie jaar oud was. Tot zijn achttiende zorgden zijn moeder Anna van Hannover en de hertog van Brunswijk voor de staatszaken. Toen Willem V achttien werd, kwam er een bijzondere gast op zijn verjaardag. Wonderkind en componist Wolfgang Amadeus Mozart werd uitgenodigd om een aantal concerten voor Willem en zijn familie te geven.

In deze tijd leek Den Haag wel een Franse stad. De rijke mensen kleedden zich naar de Franse mode en spraken alleen nog maar Frans. Omdat het in die tijd mode was om een gepoederde pruik te dragen, spreken we ook wel van de 'pruikentijd'. De rijkere Hage-naars lieten hun huizen ook verbouwen door Franse architecten. Kijk maar eens naar al die prachtige gevels op de Lange Vijverberg of aan het Lange Voorhout.

{ De geschiedenis van Den Haag }

Patriot of Oranjeklant?

Intussen waren de Oranjes zo machtig geworden, dat ze als een soort koningen over hun land konden regeren. Natuurlijk waren hier veel mensen op tegen. Er waren nogal wat mensen die vonden dat 'gewone' burgers ook iets te zeggen moesten hebben. Zij noemden zich patriotten, terwijl de aanhangers van de stadhouder prinsgezinden of 'Oranjeklanten' werden genoemd.

16. Oranjeaanhangster Kaas Mofjel

In 1785 kwam het tot een heuse revolutie en Willem V moest vluchten uit Den Haag. Twee jaar later kon Willem dankzij de hulp van zijn zwager, de koning van Pruisen, weer terugkeren naar zijn stad. In 1795 ging het alweer mis voor Willem. Met hulp van de Fransen wisten de patriotten Willem te verjagen naar Engeland. Vervolgens werd Nederland door de Fransen bezet. De Hagenaars moesten toezien, hoe de Fransen de Ridderzaal als paardenstal gebruikten. Tijdens de koude wintermaanden deden ze er zelfs hun schietoefeningen! De Franse keizer Napoleon bezocht Den Haag in 1811, dat was ook meteen de laatste keer, want twee jaar later zou alles veranderen...

{ De geschiedenis van Den Haag }

NEGENTIENDE EEUW (1800-1900)

9

Nederland wordt een koninkrijk

In 1813 vertrokken de Fransen uit Nederland. Overal in Europa was Napoleon verslagen. Met hulp van de Engelsen kwamen de Oranjes weer aan de macht. De zoon van stadhouder Willem V mocht zich vanaf 1815 koning der Nederlanden noemen. Het nieuwe koninkrijk omvatte naast Nederland, ook België en Luxemburg. Lang bestond dit koninkrijk niet, want in 1830 verklaarde België zich onafhankelijk.

- 17. Koning Willem I, prent uit 1820 (Haags Gemeentearchief)
- 18. Koning Willem II, prent uit 1840 (Haags Gemeentearchief)
- 19. Koning Willem III, prent uit 1850 (Haags Gemeentearchief)

Drie koningen met dezelfde naam, weet jij welke?

Van 1813 tot 1890 hebben we drie "Willems" als koning gehad. Koning Willem I is natuurlijk bekend als onze eerste koning. Koning Willem II begon met de bouw van een nieuw paleis, maar dat bleek zo slecht van kwaliteit te zijn, dat het weer moest worden gesloopt. Alleen de Gotische zaal (tegenover Paleis Noordeinde) en de Willemskerk (eerst manege, toen kerk en nu kantoor) zijn over van de bouwwerken van deze koning.

Willem II stond ook aan de start van de eerste stadsuitbreiding van Den Haag. Hij verkocht een deel van zijn paleistuin aan de gemeente, om daar een prachtige villawijk te laten aanleggen, het Willemspark. Koning Willem III trouwde twee keer. Uit zijn laatste huwelijk met koningin Emma, werd koningin Wilhelmina geboren. Zij was achttien toen zij koningin werd in 1898.

- 20. Koningin Wilhelmina en koningin Emma, foto uit 1898 (Vereenigde Fotobureaux, Haags Gemeentearchief)

{ De geschiedenis van Den Haag }

De moderne industrie komt op gang...

In 1843 reed de allereerste trein station Hollands Spoor binnen. Doordat Den Haag met het spoor verbonden was, wilden veel fabrieken zich hier vestigen, in de buurt van het station. Veel arme mensen van het platteland trokken naar Den Haag om in een van de fabrieken te gaan werken. Hierdoor groeide het aantal inwoners explosief.

2.1. Het Kleine Kroonhofje, foto uit ca. 1915 (Haags Gemeentearchief)

In 1850 woonden zo'n 70.000 mensen in Den Haag. In 1900 waren dat er al 200.000! Vooral de fabrieksarbeiders konden nergens terecht, want de hele stad was volgebouwd. Voor hen werd de Schilderswijk aangelegd. De huizen waren van slechte kwaliteit en er moesten veel mensen met elkaar leven. Groen was er nauwelijks te bekennen, want zelfs de achtertuinen werden volgebouwd, met zogenaamde hofjeswoningen. Dat waren kleine krakkemikkige huisjes. Deze krotten hoefden niet aan de woningwet te voldoen, omdat ze niet aan de straat gebouwd waren. In zo'n huisje woonden gezinnen met 10 kinderen. Samen met een aantal andere huisjes moesten ze één waterput en één WC delen!

{ De geschiedenis van Den Haag }

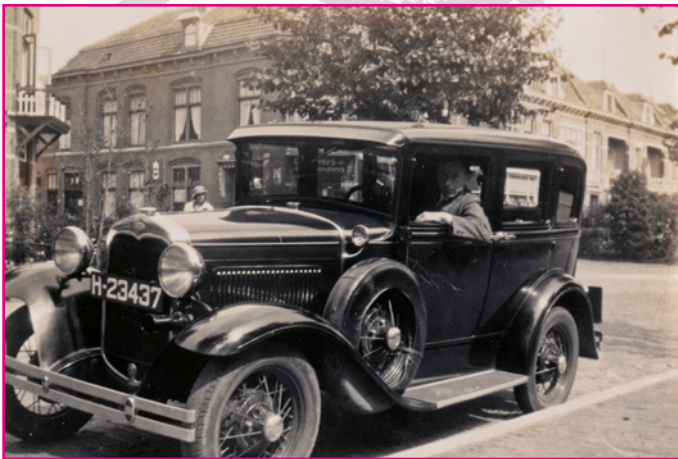
TWINTIGSTE EEUW (1900-2000)

11

Groot, groter, grootst!

Aan het begin van de 20e eeuw was Den Haag volkomen volgebouwd. In het middeleeuwse centrum stond alles dicht op elkaar. Door de enorme groei van het aantal inwoners werd de stad steeds verder uitgebreid. De uitvinding van de auto, die al snel heel populair zou worden, zorgde ervoor dat in het centrum veel huizen werden afgebroken om plaats te maken voor nieuwe, brede verkeerswegen. Grote warenhuizen, toeterende auto's, rokende fabrieken. Den Haag was een echte stad geworden met aan het begin van de Tweede Wereldoorlog bijna een half miljoen inwoners.

22. Auto met chauffeur, foto uit 1933 (Haags Gemeentearchief)

Oorlog

Op 10 mei 1940 vielen de Duitsers ons land binnen. Na vijf dagen vechten moesten de Nederlanders zich overgeven en de koningin vluchtte met de regering naar Londen. Den Haag had zwaar te lijden onder de bezetting, vooral de Joodse inwoners. Van de ruim 35.000 Joodse Hagenaars, zou maar een handjevol de oorlog overleven. De gevangenis van Scheveningen stond tijdens de oorlog bekend als het 'Oranjehotel'. Verzetsmannen en politieke tegenstanders werden hierin opgesloten. Nadat ze vaak gruwelijk waren gemarteld werden ze op de Waalsdorpervlakte doodgeschoten.

De Duitsers wilden zich beschermen tegen een mogelijke invasie van Engelsen en Amerikanen vanaf de Noordzee. Daarom braken ze een groot aantal huizen af om midden door de stad een antitankgracht aan te leggen, de Atlantikwall. Scheveningen werd helemaal volgebouwd met bunkers. De hongerwinter zorgde voor extra slachtoffers. De bezetting, de strenge winter en stakend treinpersoneel zorgden ervoor dat men in de stad nauwelijks iets te eten had. De mensen kwamen letterlijk om van de honger.

{ De geschiedenis van Den Haag }

23. Bombardement op het Bezuidenhout, foto in 1945 gemaakt door Wim Berssenbrugge

Op 3 maart 1945 bombardeerden Engelse vliegtuigen de woonwijk Bezuidenhout. Het doel was eigenlijk de Duitse raketinstallatie in het Haagse bos, maar een communicatiestoring zorgde ervoor dat de woonwijk werd getroffen. Er vielen tientallen slachtoffers en honderden mensen raakten dakloos.

12

Een kleurrijke stad

Na de Tweede Wereldoorlog werd Den Haag weer opnieuw opgebouwd en stevig uitgebreid. In de jaren zestig werd zelfs de 600.000ste Hagenaar geboren. Er werden niet alleen veel nieuwe mensen geboren, maar er kwamen ook veel nieuwe mensen in Den Haag

24. Turkse meiden, foto in 1996 gemaakt door Mieke Schlaman (Haags Gemeentearchief)

wonen. Uit de oude koloniën kwamen veel mensen naar Den Haag toe, zoals Indonesiërs, Surinamers en Antillianen. Daarnaast kwamen er mensen uit landen als Italië, Spanje, Griekenland en later Turkije en Marokko, om hier te werken. Men keek er in Den Haag niet vreemd van op, want Den Haag was al een kleurrijke stad. In de Gouden Eeuw kwamen veel Joden uit Spanje

en Portugal naar Den Haag en protestanten uit Frankrijk. En wat te denken van al die buitenlandse gasten, die hier op bezoek zijn geweest? Als de tsaar van Rusland op bezoek kwam, keken de mensen hun ogen uit naar al die prachtige gewaden en bontmutsen. Kortom, het is nooit een saaie boel in Den Haag geweest!